

وزارت جهاد کشاورزی
سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی
موسسه آموزش و ترویج کشاورزی

سرمایه گذاری برای تولید

معاونت علمی و فناوری
شبکه دانش کشاورزی
سلسله برنامه های ویدیو کنفرانس انتقال دانش به روز در گستره ملی بخش کشاورزی

عنوان:

الگو ها و روشهای نیازسنجی آموزشی و ترویجی

سخنران:

مجید رضا خداوردیان
عضو هیأت علمی موسسه آموزش و ترویج کشاورزی

۳۰ دی ماه ۱۴۰۴– ساعت: ۱۰/۰۰

مقدمه

در حال حاضر تنوع وگستردگی فعالیت ها و روش های آموزشی و ترویجی ارائه شده توسط موسسه آموزش وترویج کشاورزی از یک سو و لزوم انطباق این فعالیت با نیاز واقعی بهره برداران از سوی دیگر، همچنین استفاده بهینه از اعتبارات مالی آموزشی وترویجی ، اجرای پروژه اولویت بندی ونیازسنجی فعالیت های آموزشی وترویجی رابرای دست اندر کاران وبرنامه ریزان امری اجتناب نا پذیر نموده است.

در این پروژه اولویت های نیازهای پروژه های آموزشی وترویجی در هریک از زیر بخش های بخش کشاورزی به ترتیب بررسی،شناسایی می شود.

برای این منظور در مرحله اول برنامه ها، سیاستها و فعالیتهای معاونت ها وسازمانهای تابعه وزارت جهاد کشاورزی بطور دقیق بررسی می شود و سپس وضعیت مطلوب فعالیت های آموزشی وترویجی از دیدگاه مدیران و کارشناسان موضوعی به روش کمی تعیین می شود.

در مرحله بعد اولویت های نیاز آموزشی بهره برداران تحت پوشش مراکز جهاد کشاورزی دهستان ومراکز تحقیقات و آموزش کشاورزی ومنابع طبیعی به شیوه مشارکتی احصاء می شود .

مفاهیم و واژگان

***تعریف نیاز:**

- احساس یک کمبود همراه با کوشش در جهت برآوردن آن.
- اختلاف بین وضع موجود و وضع مطلوب را نیاز گویند.
- تحلیل تفاوت بین آنچه باید باشد و آنچه که هست.
- ما کجا هستیم و کجا باید باشیم. تفاوت قابل سنجش بین این دو وضعیت را نیاز گویند.
- مشخص کردن نیاز یک تحلیل تفاوت است که دارای دو قطب است.

***تعریف نیاز سنجی:**

یک فرآیند نظام دار برای تعیین هدف ها و تعیین اولویت ها به منظور انجام برنامه ریزی است.

نیازسنجی یک فرآیند نظام دارجهت تعیین اهداف (آنچه باید باشد) تشخیص تفاوت ها (تفاوت بین وضع موجود و مطلوب) و تعیین اولویت تفاوت ها جهت انجام عمل است.

نیازسنجی آموزشی:

عبارت است از فرآیندی که به ما نشان می دهد که چه باید آموخته شود. به معنی کلیه توانایی ها و مهارت هایی که فرد بابد انجام دهد و یا اطلاعات و دانش هایی که فرد باید بداند.

اولویت سنجی نیاز آموزشی بخش کشاورزی

یک فرآیند نظام یافته، اصولی به شیوه مشارکتی است که بمنظور تصمیم گیری درباره تقدم یا تاخر اجرای برنامه ها، پروژه ها وفعالیت ها آموزشی بخش کشاورزی انجام می گیرد .

انواع نیازسنجی

کافمن با توجه به موارد کاربرد از شش نوع نیازسنجی به شرح زیر نام برده است:

۱-نیازسنجی آلفا: این نوع نیازسنجی با بررسی، تهیه و تدوین انواع سیاست‌ها و خط‌مشی‌ها ارتباط دارد. در نیازسنجی آلفا هدف اصلی آن است که بایدها و نقاط مطلوب مشخص گردد و مسیر معینی برای شروع فعالیت‌های برنامه‌ریزی یا ایجاد تغییر در برنامه معین شود.

۲-نیازسنجی بتا: نیازسنجی بتا با استفاده از اهداف، مقاصد و سیاست‌های موجود، فاصله و اختلاف بین سیاست‌های عملی و در حال اجرا را با نقاط ایده‌آل و آرمانی مقایسه و نتیجه را برای تغییر وضعیت موجود پیشنهاد می‌کند.

۳-نیازسنجی گاما: نیازسنجی گاما به آن نوع نیازسنجی اطلاق می‌گردد که هدف اصلی آن تعیین اولویت اهداف و مقاصد است تا بر مبنای اولویت‌ها، سایر عناصر برنامه سازمان‌دهی شود.

۴-نیازسنجی دلتا: نیازسنجی دلتا در پی بررسی شقوق مختلف عمل و انتخاب بهترین راه (طرح) ممکن است.

۵-نیازسنجی اپسیلون: در این نوع نیازسنجی، شکاف بین نتایج حاصل و اهداف تعیین شده اندازه‌گیری می‌شود. این نوع نیازسنجی به مفهوم ارزشیابی برنامه بسیار نزدیک است.

۶-نیازسنجی زتا: این نوع نیازسنجی به دنبال ایجاد تغییر و تحول در بخش خاصی از برنامه بدون ایجاد تغییر در ساختار و چارچوب کلی آن می‌باشد، و برای این منظور در خصوص جنبه موردنظر، اطلاعات و شواهد کافی جمع‌آوری می‌شود.

اصول نیازسنجی

۱-اصل تداوم: به دلیل تغییرات دائم محیطی و درونی و ضرورت اثربخشی سازمان و برنامه‌های آموزشی، نیازسنجی مداوم، گریزناپذیر است.

۲-اصل جامعیت: به دلیل اهمیت و جایگاه اطلاعات حاصل از نیازسنجی در برنامه‌ریزی لازم است اطلاعات جامعی شامل همه ابعاد و ارکان و از جهات گوناگون و با استفاده از روشهای مختلف گردآوری و تجزیه و تحلیل شود.

۳- اصل مشارکت: پیچیدگی موقعیت و جامعیت نیازسنجی، برخورداری از همکاری یک تیم نیازسنجی را ایجاب می‌کند.

۴- اصل عینیت و اعتبار: این اصل ایجاب می‌کند که حتی‌الامکان از روش‌های عینی‌تر استفاده شود و داده‌ها از عینیت و اعتبار لازم برخوردار گردند.

۵- اصل واقع بینی: عاملین نیازسنجی باید پیش از تهیه و اجرای طرح نیازسنجی نسبت به مطالعه و شناخت هدف، حوزه، سطح و محیط نیازسنجی و واقعیات مربوطه اقدام کنند تا زمینه و بستر کار خود را به خوبی بشناسند و متناسب با واقعیات عمل نمایند. رعایت اصل واقع بینی در تعیین نیازهای آموزشی، عامل مهمی در اثربخشی طرح نیازسنجی و بالتبع آموزش و بهسازی خواهد بود.

۶- اصل رعایت ملاحظات فرهنگی: توجه به خصوصیات فرهنگی حاکم بر جامعه ایجاب می‌کند که در فرایند نیازسنجی ملاحظات فرهنگی مورد نظر قرار گیرد.

اهمیت وضرورت نیازسنجی آموزشی

نیازسنجی درحقیقت سنگ زیربنای آموزش است.طبیعتاً هر قدر زیربنا مستحکم تر باشد، بنای روی آن محکم تر و آسیب ناپذیر خواهد بود.

اصولاً در قلمرو آموزش وترویج، نیازسنجی به عنوان یکی از مولفه های اساسی و ضروری فرایند برنامه ریزی در نظرگرفته می شود. لذا برای دست یابی به اهداف نظام نوین، شناسایی نیازهای محسوس و نامحسوس بهره برداران از ضروریات غیرقابل انکار است .

چرا که آموزش می بایست زمانی ارائه شود که:

اولاً پاسخی به یک نیاز شناخته شده باشد.

ثانیاً بهترین راه حل برای مشکلاتی باشد که از این طریق قابل حل می باشد.

به واقع فعالیت های آموزشی ترویجی که بدون توجه به این شرایط واولویت ها طراحی و اجرا شوند نوعی اتلاف منابع ارزشمند خواهد بود.

اهداف پروژه اولویت سنجی و نیازسنجی آموزشی وترویجی

۱- تقویت مشارکت ذینفعان در فرآیند اولویت بندی ونیازسنجی پروژه های آموزشی بخش کشاورزی.

۲- اصلاح فرایند برنامه ریزی آموزشی وترویجی و احصاء نقاط ضعف و قوت فرایند موجود .

۳- کمک به استفاده بهینه از امکانات وتجهیزات ومنابع موجود .

۴-شناخت مسائل ومشکلات ونیاز های واقعی ذینعان.

۵-تخصیص بهینه اعتبارات براساس اولویت های نیاز فعالیت های آموزشی بخش کشاورزی.

۶- مطالعه نظام ها وارائه الگوهای نیازسنجی کاربردی در حوزه آموزشی بخش کشاورزی

۷- در اولویت قرار گرفتن برنامه های آموزشی مسأله محور در راستای پاسخگویی به نیاز های بهره برداران بخش کشاورزی.

مخاطبان پروژه

- بهره برداران کشاورزی،
- تشکل های بخش کشاورزی،
- مدیران وکارشناسان ستادی ،
- مدیران وکارشناسان استانی ،
- مدیران وکارشناسان شهرستانها،
- مدیران وکارشناسان مراکز جهاد کشاورزی دهستان ،
- مدیران وکارشناسان مراکز تحقیقات وآموزش کشاورزی ومنابع طبیعی ،
- عاملین شبکه ترویج کشور،(مروجان پهنه، سربازان سازندگی، مددکاران ترویجی، تسهیلگران زن روستایی و...) ،
- پژوهشگر مروجان ارشد ومحققان معین،
- مدرسان یا آموزشگران،
- محققان مراکز و ایستگاه های تحقیقاتی.

دفاتر ومدیریت های همکار در امر نیازسنجی ترویجی

- دفتر ترویج دانش وفناوری کشاورزی
- دفتر سازماندهی مراکز جهاد کشاورزی وشبکه ترویج
- دفتر شبکه دانش و رسانه های ترویجی
- دفتر توسعه فعالیت های کشاورزی زنان روستایی وعشایری
- دفتر آموزش کارکنان
- دفتر آموزش بهره برداران ومشاغل کشاورزی
- معاونت علمی وفناوری؛ مدیریت مطالعات وارزشیابی
- گروه مطالعات ونیازسنجی

زیر بخش های موضوعی اولویت سنجی ونیازسنجی

- دام وطیور، زنبور عسل،
- شیلات وآبزیان ،
- باغبانی،
- زراعت ، آب وخاک ،
- جنگل ومرتع وآبخیزداری،
- گیاهپزشکی ، اصلاح نباتات
- مکانیزاسیون،
- صنایع تبدیلی وتکمیلی،
- دامپزشکی

معیار های پیشنهادی برای اولویت بندی موضوعات آموزشی وترویجی

- اهمیت موضوع آموزشی وترویجی از نظر سیاستهای جهاد کشاورزی(الزام برنامه های بالا دستی)
- میزان اشتغال زایی
- افزایش درآمد وبهبود معیشت بهره برداران کشاورزی
- گستردگی موضوع در سطح استان ومنطقه مورد نظر
- امکان توسعه و رونق تولید با توجه به محدودیت های منابع

تجزیه و تحلیل وضعیت موجود و مفهوم نیاز

تجزیه و تحلیل وضعیت یکی از مراحل بسیار مهم در فرآیند طراحی هر برنامه می‌باشد که در طی آن پس از گردآوری، جمع‌بندی و تحلیل داده‌ها، نیازها، مشکلات، علائق و اولویتهای گروه هدف تعیین و طبقه‌بندی می‌گردند.

به منظور اینکه تجزیه و تحلیل وضعیت بعنوان اولین گام در برنامه‌ریزی با موفقیت و کارآیی بالا صورت پذیرد، بایستی به نیازها و علائق مردم موردنظر یا گروه هدف توجه خاص شود.

در واقع شناسایی نیازهای مردم در مرحله تجزیه و تحلیل وضعیت، پایه و اساسی برای طراحی یک برنامه موفق می‌باشد.

طبقه‌بندی نیازها

- **نیازهای انسان از دیدگاههای مختلفی طبقه‌بندی شده‌اند.**

۱-نیازهای فیزیکی مانند غذا، پوشاک، مسکن و غیره.

۲-نیازهای اجتماعی مانند احساس تعلق، موقعیت اجتماعی، عطوفت و غیره.

۳-نیازهای تلفیقی یا ادغامی که عبارت از نیازهای مرتبط ساختن فرد با چیزی بزرگتر یا فراسوی او که شامل فلسفه و مذهب می‌شود، است.

- در یک طبقه‌بندی معمول دیگر نیازها از دیدگاه روان‌شناسی به دو دسته نیازهای احساس شده یا شناخته شده و نیازهای احساس نشده یا شناخته نشده طبقه‌بندی می‌شوند.

ویژگی های تعیین نیازهای آموزشی

۱ـ داده‌ها باید دنیای واقعی فراگیران (موجود و مطلوب) را بازگو نمایند. داده‌های گردآوری شده در مرحله نیازسنجی باید دو وجه اصلی تعیین نیاز یعنی آگاهی نسبت به وضع موجود و شناخت نسبت به وضع مطلوب را در بر بگیرند.

۲ـ فراگرد تعیین نیازها یک امر نسبی است و بنابراین هیچگاه نمی‌تواند کامل و جامع باشد. این یک امر تجربی است و پیوسته اعتبار آن مورد تردید است.

۳ـ تعیین اختلافات برحسب نتایج یا رفتارهای واقعی (اهداف) است و نه بر اساس فراگردها (یا وسایل).

اصول مهم در تعیین نیازهای آموزشی کشاورزان

در تعیین نیازهای آموزشی و ترویجی کشاورزان باید اصول ذیل مدنظر قرار گیرند:

۱ـ در تعیین نیاز آموزشی ترویجی کشاورزان باید رابطه بین اهداف توسعه کشاورزی و الگوی مشارکت زنان و مردان در بخش کشاورزی مدنظر قرار گیرد.

۲ـ نیازهای آموزشی ترویجی گروه‌های مختلف کشاورزان در حال تغییر و یکسان نیست.

۳ـ بررسی الگوی کار و مشارکت زنان و مردان برای کار نیازسنجی لازم ولی کافی نیست.

روش‌های تعیین نیاز آموزشی

برای تعیین نیاز آموزشی روش‌های مختلفی وجود دارد که هر یک از آنها تحت شرایط خاصی بیشترین کارآیی را خواهد داشت.

در بسیاری از مواقع نیز ترکیبی از روش‌های مختلف بکار گرفته می‌شود.

در بخش کشاورزی تعیین نیاز آموزشی در قالب عناوین متفاوتی صورت گرفته است.

برخی از این روشها عبارتند از:

۱ـ روشهای انفرادی

۲ـ روش‌های گروهی

روش‌های تعیین نیاز آموزشی

ا ــ روشهای انفرادی

این روش‌ها عبارتند از گردآوری داده‌ها از افراد یک جامعه بطور انفرادی بدون آنکه این افراد در زمان جمع‌آوری داده‌ها با یکدیگر در تعامل باشند.

الف) مصاحبه چهره به چهره

ب) مصاحبه با مطلعین کلیدی

ج) پرسشنامه

د) مشاهدات شخصی غیررسمی

هـ)روش بازدید و مشاهده دست‌اندرکاران ترویج یادداشتنامه مروج

روش‌های تعیین نیاز آموزشی

۲ـ روش‌های گروهی

برخی از روش‌های نیازسنجی گروهی عبارتند از:

الف) روش دلفی

ب) مصاحبه‌های گروهی متمرکز

ج) روش گروه اسمی

د) روشهای گروهی غیررسمی

هـ) ارزیابی سریع روستایی

و) ارزیابی مشارکتی روستایی

شورای اولویت بندی ونیازسنجی فعالیت های آموزشی وترویجی

این شورا مشتمل بر (یازده نفر)است :

- **رئیس شورا** (رئیس موسسه)
- **دبیر شورا** (یکی از اعضای هیات علمی موسسه به انتخاب رئیس شورا)
- **اعضای شورا:** یک نفر از مدیران هماهنگی ترویج استانها (به انتخاب رئیس شورا)
- یک نفر از معاونین آموزشی مراکز تحقیقات وآموزش کشاورزی ومنابع طبیع استانها (به انتخاب رئیس شورا)
- **نمایندگان دفاتر تابعه موسسه** (مدیرکل دفاتر تابعه موسسه یا یکی ازمعاونین ایشان) (۷ نفر)
- **سایر مدعوین جلسه** (دبیر محقق مروجان ارشد، دبیر محققان معین، نماینده مجمع خبرگان کشاورزی، و....)

فرآیند انجام پروژه

۱- تشکیل کارگروه ملی تلفیق اولویت سنجی و نیازسنجی آموزشی بمنظور تدوین راهبردها ودستور العمل های مورد نیاز.

۲- برگزاری کارگاه های آموزشی اولویت سنجی به شیوه ارزیابی مشارکت روستایی برای کارشناسان مروج پهنه.

۳- اجرای پروژه در سطح معاونت های تخصصی، سازمان جهاد کشاورزی (مدیریت هماهنگی ترویج استانها)، مراکز تحقیقات و آموزش کشاورزی ومنابع طبیعی، موسسات تحقیقاتی با ارسال دستور العمل و تکمیل فرم های ویژه اولویت سنجی.

۴- جمع بندی وتعیین و ارسال اولویت های نیازآموزشی سطوح دهستان وشهرستان توسط مدیریت هماهنگی ترویج استان .

فرآیند انجام پروژه

۵- ارسال گزارش نهایی به شورای تات استان برای تصویب اولویت ها ونیازهای آموزشی بخش کشاورزی استان (بهمن ماه هر سال).

*اعضای شورا متشکل از : مدیر هماهنگی ترویج استانها، رئیس مرکز تحقیقات وآموزش کشاورزی ،نمایندگان مدیریت های اجرایی استان .

۶- بررسی اولویت های نیازآموزشی توسط کارگروه تلفیق اولویت سنجی و نیازسنجی آموزشی موسسه وابلاغ آن توسط مسئول کارگروه در اسفند ماه هر سال.

۷- دریافت بازخورد و بازنگری در فرآینداولویت بندی و نیازسنجی فعالیتهای آموزشی بخش کشاورزی بطور مستمر سه ماهه.

الگوهای نیاز سنجی

۱- الگوهای هدف محور :

با استفاده از فنون مختلف به تعیین اهداف برنامه یا برنامه خاص می پردازد.

الگوهای کافمن- کلاین.

۲- الگوهای مسئله محور:

درصدد رفع نقاط ضعف و مشکلات سازمان، کاستیهای موجود در عملکرد افراد است افزایش بازده درعملکرد افراد گروه و سازمان .

درخت مشکلات، تکنیک رویداد مهم، آزمون، تجزیه و تحلیل شغل

۳-الگوهای ایجاد توافق:

جمع آوری نظرات و عقاید افراد و گروه ها روی نیازهای خاص و ایجاد توافق روی این نظرات و عقاید.

تکنیک دلفای، فیش بویل- تل استار – مدل سه بعدی

٤- روش های ترکیبی: بهره گیری از کلیه فنون و تکنیک های مختلف فوق

این نیاز سنجی ها بر اساس:**۱- نوع نیازها ۲- ارباب رجوع ۳- گستردگی ٤- امکانات دسترسی** متفاوت است.

روشها و الگوهای نیازسنجی آموزشی

۱) الگوی قیاسی :

در این الگو ابتدا وضعیت مطلوب و اهداف آرمانی از طریق نظرسنجی از افراد صاحبنظر و متخصص مشخص می‌شود و پس از آن وضعیت موجود مورد شناسایی قرار می‌گیرد. مقایسه بین دو وضعیت مزبور (آرمانی و فعلی) نیازهای آموزشی را مشخص می‌سازد.

۲) الگوی استقرایی :

در الگوی استقرایی عملکرد و رفتار فعلی از طریق پرسش از فرد یا افراد مورد نظر و نیز از طریق مشاهده رفتار و فعالیتهای آنان شناسایی می‌گردد از سوی دیگر عملکرد و رفتار مورد انتظار از طریق پرسش از مدیران و کارشناسان ترسیم می‌شود آنگاه با استفاده از تجزیه و تحلیل تفاوتهای آن دو عملکرد، کمبود نیازهای آموزشی مشخص می‌شود.

روشها و الگوهای نیازسنجی آموزشی

۳)**الگوی کلاین** : به نظر کلاین، نیازسنجی در تمام سطوح (ملی، محلی، منطقه‌ای و ...) مستلزم توجه به چهار مرحله زیر است.

مرحله اول : شناسایی کلیه هدفهای امکانپذیر.

مرحله دوم : مرتب کردن هدفها بر اساس اهمیت آنها.

مرحله سوم : مشخص کردن شکاف و فاصله

مرحله چهارم : شناسایی اولویتها برای اجرا

۴) **الگوی کلاسیک** : در این الگو ابتدا اهداف و مقاصد کلی تعیین می شوند و بلافاصله اقدام به طراحی و اجرای برنامه هایی (بر اساس اهداف مشخص شده) برای رفع مشکلات می کنند. در این روش توجه کافی به وضعیت موجود و نظرات و شرایط فرا گیران صورت نمی گیرد.

روشها و الگوهای نیازسنجی آموزشی

۵) مدل کوخمان: کوخمان و همکارانش یک مدل سه بعدی برای شناسایی نیازها ارائه داده اند که دارای سه بعد؛ مربی، فراگیر و جامعه می باشد. در این مدل ابتدا وضعیت موجود هر سه بعد شناسایی می شوند پس وضعیت مطلوب آنان بررسی می‌گردد، آنگاه اختلاف موجود بین دیدگاههای افراد مشخص می‌شود. بنابراین برای تعیین نیازهای آموزشی در این مدل نظرات هر سه گروه دریافت شده و سپس اختلافات بررسی وسعی می‌شود میان اختلافات توافق برقرار شود.

۶) مدل ارزشی دراکر: مطابق معیار دراکر هشت مقوله وجود دارند که عبارتند از : عشق و احترام، مهارت علمی فهم، قدرت نفوذ در دیگران، شایستگی، ثمربخشی، خوشبختی و مسئولیت پذیری که از این مقوله های ارزشی می توان در برآورد نیازهای آموزشی کمک گرفت.

روشها و الگوهای نیازسنجی آموزشی

- **۷)مدل بوریچ :** این مدل بر مبنای میزان اختلاف بین آنچه هست وآنچه باید باشد طراحی گردیده است. بوریچ با انجام مطالعات وسیع به این نتیجه رسید که می توان یک برنامه آموزشی تهیه کرد که با تعریف آنچه هست و با اندازه گیری رفتارها، مهارتهای فراگیر و نهایتاً آنچه باید باشد به اهداف برنامه رسید. بطور کلی در این مدل مراحل زیر اجرا می شود:

- **مرحله اول :** از فراگیران خواسته می شود در مورد زمینه ها یا موضوعات مورد آموزش نظرات خود را بنویسند سپس متخصصان موارد عنوان شده را بررسی و یک لیست از موضوعات مربوطه را تدوین می کنند.

- **مرحله دوم** : لیست موضوعات تهیه شده را به فراگیران داده و از آنها خواسته می شود نظرات خود را در موارد ذیل عنوان کنند.

روشها و الگوهای نیازسنجی آموزشی

الف) اهمیت هر کدام از زمینه ها در وظایف کاری فراگیران

ب) دانش و آگاهی آنها در هر کدام از زمینه ها

ج) توانایی فراگیران در کاربرد این زمینه ها و یا اینکه به چه میزان از این زمینه ها در آموزش و تدوین و انجام وظایفشان استفاده می کنند.

مرحله سوم : در این مرحله پس از دریافت پرسشنامه، هر کدام از زمینه ها بر اساس میانگین نمراتی که توسط فراگیران داده شده است مرتب می شوند البته در مورد اهمیت موضوعات میانگین نمرات به کار می رود ولی برای بدست آوردن نمرات سنجش آگاهی و کاربرد از روش زیر استفاده می شود.

میانگین اهمیت × (میانگین آگاهی ـ میانگین اهمیت) = نمره سنجش آگاهی

میانگین اهمیت × (میانگین کاربرد ـ میانگین اهمیت) = نمره سنجش کاربرد

مرحله چهارم : در این مرحله نمره هر کدام از زمینه ها برای سه مورد اهمیت، آگاهی و کاربرد بر اساس بزرگ تا کوچک مرتب می شود به مواردی که نمره بالا می آورند (در هر کدام از قسمت‌ها) باید در برنامه‌ریزی نیازهای آموزشی توجه بیشتری شود

روشها و الگوهای نیازسنجی آموزشی

۸)روش تجزیه تحلیل شغل(وظیفه):

عبارت است از تعریف و تعیین آنچه که در یک شغل، اتفاق می افتد را در بر می گیردو به تعریف و شناسایی وظایف دانش و مهارتهایی که برای اجرای شغل تحت شرایط لازم می پردازد.

تدوین وضعیت مطلوب توسط برنامه ریزان،کارشناسان و صاحبنظران / متخصصان موضوعی صورت می گیرد.

فرآیند انجام کار در یک شغل مورد ارزیابی قرار گرفته ،فرم تجزیه و تحلیل وظیفه تکمیل شده ، سپس فرم تجزیه و تحلیل اختلاف تکمیل می شود.

وظایف ، پاره کارها هر یک قسمت از نظر

۱- تکرار ۲- اهمیت ۳- مشکل بودن

مورد بررسی و ارزیابی قرار می گیرد.

۹–ارزیابی سریع روستایی (Rapid Rural Appraisal)

- مراد از ارزیابی سریع روستایی، استفاده از روش‌های مختلف جمع‌آوری داده برای کسب سریع اطلاعات عملی و کاربردی درباره مسایل مربوط به توسعه جوامع محلی است.

- این کار را می‌توان از طریق مصاحبه با افراد خبره و مطلع، مرور و بررسی منابع اطلاعاتی ثانویه، استفاده از نقشه و بازنمایی و انجام مصاحبه‌های نیمه ساخت‌دار با گروه‌ها و افراد انجام داد.

۱۰-ارزیابی مشارکتی برنامه های آموزشی بخش کشاورزی

ارزیابی مشارکتی روستایی

مجموعه ای از روش ها و تکنیک ها و رهیافت ها که طی آن مخاطبان قادر هستند به بررسی و تحلیل وضعیت موجود بپردازندو از این طریق به برنامه ای (آموزشی) بطور عملی دست یابند.

- تکامل یافته ترین رهیافت مشارکتی و مجموعه روشهای مرتبط در این زمینه ، ارزیابی روستایی مشارکتی یا PRA (Participatory Rural Appraisal) می باشد.
- **PRA**به عنوان مجموعه روشهایی نشات گرفته از تحلیل نظامهای بوم – زراعی، مردم شناسی کاربردی ، تحقیق میدانی در نظامهای بهره برداری و رهیافتی مبتنی بر اقدام پژوهی مشارکتی شروع گردید.
- از آنجایی که این رهیافت بطور ماهوی و هدفمند مشارکتی بوده ، از نظر اجتماعی قابل درک و پذیرش است و تا حد زیادی در محور فعال پارادایم نوین توسعه کشاورزی وروستایی قرار گرفته است.

روش ماتریس مقایسه ای زوجی

در این شیوه بمنظور اولویت بندی مسائل وموضوعات پس از خلاصه نمودن وادغام موضوعات مشابه واحصاء کلید واژه های آنها ، یک جدول(ماتریس) که سطر وستون آن باهم برابر است رارسم نموده ویک خط قطری از بالا به پایین جدول می کشیم وسپس کلید واژه های مورد نظر رابطور قرینه در سطر وستون های مورد نظر وارد می نماییم .

پس از مقایسه و رای گیری وتعیین علائم(فلش) هر یک از خانه های جدول ومحاسبه امتیازات هر یک از سطر وستون ها بطور جداگانه ، نسبت به تعییت اولویت ها بر اساس بالاترین امتیاز اقدام می نماییم

شیوه اولویت بندی از طریق شیوه مشارکتی ماتریس مقایسه ای زوجی

موضوعات / ماتریس زوجی	منابع طبیعی	باغبانی	شیلات وآبزیان	اموردام ودامپزشکی	زراعت واصلاح نباتات	مکانیزاسیون وماشین آلات	آب وخاک	جمع افقی
منابع طبیعی		↑→	→	↑	↑→	↑	↑	۳
باغبانی	–		→	↑	↑	↑	↑	۱
شیلات وآبزیان	–	–		→	↑	↑	↑	۱
اموردام ودامپزشکی	–	–	–		→	→	↑→	۳
زراعت واصلاح نباتات	–	–	–	–		→	↑→	۲
مکانیزاسیون وماشین آلات	–	–	–	–	–		↑→	۱
آب وخاک	–	–	–	–	–	–		–
جمع عمودی	–	۱	۰	۲	۳	۳	۶	–
جمع افقی	۳	۱	۱	۳	۲	۱	–	–
جمع کل اولویت	۳	۲	۱	۵	۵	۴	۶	
اولویت	پنجم	ششم	هفتم	سوم	دوم	چهارم	اول	

روش های مختلف جمع آوری اطلاعات به شیوه پیمایشی

مشاهده:

با استفاده از این روش رفتار افراد (فراگیران) را می توان در محیط کار و زندگی مورد مشاهده قرار داد. تمامی رفتارهایی که در زمینه حیطه مهارتهای عملی، ارتباطی و ذهنی قرار دارد بکار می رود.

الف) **مشاهده ساده:** یک عمل تصادفی و برنامه ریزی نشده است. با شرکت فعال یا بدون شرکت فعال فراگیران کار آنها مورد ارزیابی قرار می گیرد.

ب) **مشاهده سیستماتیک:** مشاهده کنترل شده است.

در آن شرایط مشاهده / تاریخ مشاهده / موضوع مشاهده / شرح واقعه مطرح می شود.

مصاحبه:

با استفاده از این روش پرسشگران ماهر اطلاعات لازم را بدون هرگونه جهت گیری از افراد می پرسند. قبل از مصاحبه مقدمه چینی صورت می گیرد، سؤالات به تدریج مطرح می شود، سعی می شود اعتماد مصاحبه شونده جلب شود، کلیه مطالب ثبت و ضبط می شود.

روش های جمع آوری اطلاعات

پرسشنامه:

فرآیندی است که طی آن تعداد زیادی از مردم محلی به تعدادی خاصی از پرسش ها جواب می دهند.سپس جواب ها تحلیل شده و میانگین ارزش های جواب ها تعیین می شوند.

*نقاط ضعف پرسش نامه:

۱- نقص در نمونه گیری و سر شماری

۲-تغییر پرسشنامه،پراکندگی و تنوع در تحلیل های آماری

۳-گرفتن میانگین ها، محدودیت های آماری

٤-هزینه بر بودن و زمان بر بودن

روش	محاسن	معایب
مشاهده	- حجم اطلاعات زیاد است. - وقت مخاطب گرفته می شود. - زمانی که مخاطب قادر به توضیح نباشند کاربرد دارد - از دیدگاه های متنوع افراد استفاده می شود	- تطبیق دادن مشاهده کنندگان با فرا گیران سخت است. - اطلاعات جنبه کیفی دارد تبدیل آن به اطلاعات کمی مشکل است.
پرسشنامه	- با افراد بیشتری جهت جمع آوری اطلاعات تماس گرفته می شود. - پاسخگو آرامش خاطر بیشتری دارد. - استخراج اطلاعات آن ساده تر است. - وقت برای پاسخگویی زیاد است. نیاز به افراد ماهر و مجرب در پرسشگری نیست	- افراد تمایلی به پاسخگویی پرسشنامه را ندارند. - برخی از افراد از دادن اطلاعات صحیح ممانعت می کنند. - برای افراد کم سواد مناسب نیست. - اگر سوالات پیچیده باشد سوء تدبیر می شود. - حجم اطلاعات جمع آوری شده کم است.
مصاحبه	- برای افراد کم سواد مناسب است. - چنانچه در سوالات ابهامی باشد براحتی رفع می شود. - با تکرار و تأکید مصاحبه گر جواب به دست می آید.	- تماس با افراد از نظر تعداد کم است. - هزینه جمع آوری اطلاعات بسیار بالاتر از روش پرسشنامه است. - نیازمند افراد ماهر برای پرسشگری است.

الگو ها، روش ها وفنون قابل استفاده در این پروژه

- **الف)روش های کیفی**
- ارزیابی سریع روستایی (RRA)،
- ارزیابی مشارکتی روستایی (PRA)،
- ماتریس مقایسه ای زوجی،
- روش دلفی ،
- طوفان اندیشه،
- روش تجزیه وتحلیل شغل،
- **ب)روش های کمی**
- روش پیمایشی(پرسشنامه ای)
- مدل بوریچ،
- بکارگیری نرم افزار های آماری واستفاده از آماره های میانگین ، انحراف معیار، ضریب تغییرات(CV) ،
- تاپسیس(TOPSIS)،
- سلسله مراتبی (AHP)،

الگوی پیشنهادی برای اجرای برنامه عملیاتی



فرآیندنیازسنجی آموزشی وترویجی فعلی

- بر اساس سیاستهای ابلاغی و بانک عناوین دوره های مهارتی ترویجی ابلاغ شده حداکثر تا پایان سه ماهه سوم سال ، دو برگ فرم نیازسنجی پیوست برای مدیریتهای هماهنگی ترویج استانها ارسال میشود.
- مدیریتهای هماهنگی ترویج استانها بر اساس اولویتهای راهبردی وزارت متبوع،توانمندی و نیاز آموزشی استان به تفکیک زیربخشهای تخصصی و اجرایی نسبت به تکمیل فرمهای نیازسنجی اقدام و نتایج حاصله را به دفتر ارسال مینماید.
- تبصره: در صورت نیاز به برگزاری دوره های مشترک با سایر مبادی آموزشی،لازم است فرم (نیازسنجی دوره های مشترک) تکمیل گردد.

فرایند انجام نیازسنجی مطلوب

۱-مشخص کردن منظور از اجرای نیازسنجی :

از میان مجموعه منظور هایی که معمولاً برای نیازسنجی در نظر گرفته می‌شود میتوان تهیه وتدوین برنامه های پاسخگو ،آگاه سازی نسبت به هدف برنامه ، اجرای تعهدات اعلام شده ، کمک به اخذ تصمیمات بهتر درباره چگونگی پیشبرد برنامه وجلب مشارکت وعمل شهروندان را نام برد .

۲- تعیین اهداف کمی وکیفی برای نیاز سنجی :

مشخص شود که در پی دستیابی به چیزی واز چه کسانی بوده و مخاطبان با ارباب رجوع هدف چگونه در فرایند تعیین اهداف دخالت داده می‌شوند؟

فرایند انجام نیازسنجی مطلوب

انتخاب رهیافت مورد استفاده برای گردآوری اطلاعات :

برای انجام این مهم ، توجه به چهار مقوله پیشنهاد می‌شود :

الف) علل دخالت دادن ودرگیر کردن عامه مردم؛

ب) تصمیماتی که باید براساس اطلاعات گردآوری شده اتخاذ شود ؛

ج) تولید اطلاعات معرف؛

د) هزینه های مورد نیاز .

همچنین مشخص شود که آیا اطلاعات موردنیاز ، موجود هست ؟

آیا لازم است اقدامات جدیدی در زمینه گردآوری اطلاعات صورت گیرد ؟

در صورت لزوم ، از روش ترکیب وتلفیق رهیافتها استفاده شود .

فرایند انجام نیازسنجی مطلوب

۴- تهیه وطراحی ابزارها ورویه ها :

بهتر است ابزارهایی که برای نیازسنجی طراحی می‌شود ساده باشند . ابزارهای پیچیده وعریض وطویل ، انگیزه پاسخگویی را از پاسخگویان می‌گیرد . مضافاً اینکه کار تولید ، جمع آوری وتجزیه وتحلیل ابزارهای ساده ومختصر ، ارزانتر تمام می‌شود .

وقتی قالب اولیه ومقدماتی ابزار مورد نظر تهیه شد ، از آن برای میزان انطباق با منظور واهداف عمومی و اختصاصی (کمی وکیفی) استفاده شود تا اطمینان حاصل شود که اطلاعات زاید وغیر ضروری در آن گنجانده نشده است .

فرایند انجام نیازسنجی مطلوب

۵-تهیه برآورد زمانی ومالی برای نیازسنجی :

شاید میزان منابع موجود و در دسترس ، یکی از عمده ترین عوامل در تعیین نوع و روش نیازسنجی باشد .

این امر به ویژه در مورد کشورهای در حال توسعه که از منابع محدودتری برخوردارند ، مصداق بارزتری دارد .

کمبود بودجه اگر چه همواره عاملی بسیار اساسی ومهم به شمار می‌آید ، ولی هرگز نباید بهانه ای برای اجرای یک نیازسنجی ناقص و ضعیف قرار گیرد .

فرایند انجام نیازسنجی مطلوب

۶-آزمایش مقدماتی ابزارها ورویه ها :

برای گرد آوری اطلاعات از افرادی که چه از نظر سطح امکانات ومنابع ، و چه از از لحاظ جنسیت وقومیت باهم تفاوتهای زیادی دارند ، باید نهایت دقت وتوجه را به کار گرفت . آزمایش مقدماتی ابزارها با گروه کوچکی از مخاطبان یا ارباب رجوع هدف ، بسیاری از موارد نادرست وغلط را شناسایی و برطرف می‌کند .

۷- گردآوری اطلاعات :

مدت زمان گردآوری اطلاعات بایستی محدود ومشخص شود تا هم اصل ضرورت تسریع در کار رعایت شود وهم هدف نیازسنجی به موقع تحقق یابد .

۸- تجزیه وتحلیل داده ها واطلاعات :

اگر تعداد پاسخها زیاد وبعضی از پاسخها طولانی باشد بهتر است برای تحلیل داده ها از رایانه استفاده شود . برای تجزیه وتحلیل داده های کیفی هم نرم افزارهایی در بازار موجود است .

فرایند انجام نیازسنجی مطلوب

۹-تهیه گزارش از یافته ها:

سعی شود گزارشی که در این زمینه تهیه می شود حتی المقدور مطلوب بهره برداران باشد ونظر آنها را تأمین کند لازم نیست گزارش حتماً طولانی باشد .

شاید بهتر باشد گزارش ، به چند مطلب یا سند مختصر ومفید به حال مخاطبان خاص ، تقسیم شود وبرای کمک به انتقال وابلاغ پیامها ونکات برجسته در گزارش از " فضای خالی" وآمار وارقام استفاده شود .

تهیه گزارش به صورت شنیداری ـ دیداری نیز می‌تواند در ابلاغ و رسانش نتایج ، راهکاری مؤثر ومفید باشد .

فرایند انجام نیازسنجی مطلوب

۱۰- ارزشیابی اقدامات انجام شده :

پس از اینکه کار نیازسنجی به پایان رسید بایستی ، زمانی را صرف قضاوت وارزیابی درباره ارزش واعتبار این کار نمود .

-نقاط قوت ومثبت کار کدام بود ؟

-چه مشکلاتی برسر راه وجود داشت ؟

-چطور می‌شد کار را بهتر انجام داد ؟

پس از اینکه کار ارزشیابی به اتمام رسید ، نتایج حاصل در اختیار کسانی که به نیاز سنجی علاقه دارند یا به نحوی در این کار ذی‌نفع هستند ، قرار گیرد این اقدام به دیگران فرصت می‌دهد تا از آنچه انجام شده است ، درس بگیرند ومطلب آموزی کنند .

فرایند انجام نیازسنجی مطلوب

۱۱- به کارگیری اطلاعات حاصل از نیازسنجی :

برای استفاده بهتر از این اطلاعات ، موارد پی آیند پیشنهاد می‌شود :

الف) به نکات وموضوعاتی که از نظر بهره برداران مهم تشخیص داده شده اند ،توجه شود ؛

ب) اطلاعات حاصل ، در اختیار بهره برداران بالقوه ذی ربط قرار گیرد؛

ج) این احساس در گروهها القا شود که توانایی لازم را برای طراحی وپیشبرد برنامه های خود کسب کرده اند

د) اطلاعات باید به موقع و با محتوای قابل فهم ، آماده ارائه وبهره برداری



وزارت جهاد کشاورزی
سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی
موسسه آموزش و ترویج کشاورزی

سرمایه گذاری برای تولید

معاونت علمی و فناوری
شبکه دانش کشاورزی
سلسله برنامه های ویدیو کنفرانس انتقال دانش به روز در گستره ملی بخش کشاورزی

عنوان:

الگو ها و روشهای نیازسنجی آموزشی و ترویجی

سخنران:

مجید رضا خداوردیان
عضو هیأت علمی موسسه آموزش و ترویج کشاورزی

۳۰ دی ماه ۱۴۰۴– ساعت: ۱۰/۰۰